

DAĞLIK KARABAĞ'DA YENİ DURUM: KAPSAYICI BİR BARIŞ İNŞA EDEBİLMEK

Dr. Pınar Sayan

27 Eylül'de Ermenistan ve Azerbaycan arasında Dağlık Karabağ sorunu nedeniyle silahlı çatışma başlamış ve Azerbaycan askeri olarak üstünlük sağlamıştır. 10 Kasım'da ateşkes konusunda uzlaşmaya varıldığı beyan edilmiştir. Bu politika notunda Dr. Pınar Sayan, Dağlık Karabağ sorununun kökenleriyle birlikte, mevcut duruma nasıl geldiğini ve bundan sonra neler olabileceğini ele alıyor.

Dağlık Karabağ Sorununun Kökenleri

Dağlık Karabağ sorununun kökenleri özellikle 20. yüzyıla dayandırılrsa da tarih boyunca farklı devletlerin egemenliği altında kalmış bu bölgede Ermenilerin mi Azerilerin mi daha uzun süre egemenlik kurduğu ya da nüfusunun daha fazla olduğu her iki tarafın da anlatılarında büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla, Azerbaycan ve Ermenistan 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne katılıp, Dağlık Karabağ 1923'te Azerbaycan'a bağlı özerk bir bölge statüsü kazandığında zaten üzerinde anlaşmazlıkların olduğu bir bölgeydi.

1980'lerin sonunda, Azerbaycan yönetimini baskıcı bulan Karabağ Ermenileri bağımsızlık taleplerini dile getirmeye başlamıştır. Bu talep ne Bakü ne de Moskova tarafından olumlu karşılanmış ve halklar arasında çatışmalar görülmeye başlanmıştır. Hatta sorun Dağlık Karabağ ile sınırlı kalmamış ve Ermenistan'da yaşayan Azeriler ve Azerbaycan'da yaşayan

Ermeniler evlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır.

1991 yılında Ermenistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlıklarını ilanını takiben, Azerbaycan aynı yıl Dağlık Karabağ'ın özerklik statüsünü kaldırmış ve bunun üzerine Dağlık Karabağ Meclisi, bağımsızlık referandumu kararı almıştır. Azeri nüfusun boykot ettiği referandumdan bağımsızlık kararı çıkmış ve 1992 yılında Dağlık Karabağ Meclisi bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten, 1994 yılında ateşkesi sağlayan Bişkek Protokolü imzalanıncaya kadar, Dağlık Karabağ ve çevresindeki yedi rayon Ermenistan ve Dağlık Karabağ güçleri tarafından ele geçirilmiş, 30 bin kişi hayatını kaybetmiş, 600 bin Azeri yerinden edilmiş ve iki taraftaki sivil halklara karşı polgrom ve katliamlar gerçekleştirilmiştir.

İki taraf da tarihsel, kültürel ve nüfus yoğunluğu bakımından bölge üzerinde egemenlik hakkı iddiasında bulunsa da Azerbaycan'ın egemenlik iddiasının meşruiyetinin özellikle 1993 tarihli dört adet Birleşmiş Milletler Gü-

venlik Konseyi kararı¹ tarafından güçlendirilmesi sebebiyle Dağlık Karabağ'ın bağımsızlığını günümüze dek hiçbir Birleşmiş Milletler üyesi tanımamıştır. Bağımsızlığını tanıyan ülkeler sadece -kendileri de tanınma sorunu yaşayan- Transnistria, Abhazya ve Güney Osetya'dır.

Minsk Grubu'nun Oluşturulması ve Madrid Prensipleri

1994 yılında, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) önderliğinde Minsk Grubu oluşturularak müzakere sürecine başlanmıştır. Minsk Grubu başkanlığını Fransa, Rusya ve ABD yaparken, Türkiye, Almanya, İtalya, Belarus, İsveç ve Finlandiya da gruba üye olmuştur. Minsk Grubu, 2007 yılında iki tarafın da olumlu yaklaştığı bir yol haritası olarak "Madrid Prensipleri"ni önermiştir. Madrid Prensipleri'ne göre, Dağlık Karabağ çevresindeki yedi rayon Azerbaycan'a bırakılacak; Dağlık Karabağ'a ara bir statü tanınıp kendi kaderini tayin etmek hakkı çerçevesinde nihai statüsü için müzakereler yapılacak; Ermenistan ve Dağlık Karabağ arasında ulaşım için bir koridor açılacak; yerinden edilmiş kişiler topraklarına geri dönebilecek ve AGİT bünyesinde bölgeye bir barış gücü gönderilecekti.

Fakat 2007'den bu yana bu doğrultuda devam eden müzakerelere rağmen Madrid Prensipleri hayata geçirilememiş ve hatta zaman zaman iki taraf arasında çatışmalar yaşanmıştır. Azerbaycan bir çok kez Minsk Grubu'nun etkisizliğinden yana olan şikayetini dile getirmiştir.² Yaşanan çatışmaların en ciddiisi Nisan 2016'da dört gün süren ve yaklaşık 200 kişi-

nin hayatını kaybetmesine yol açan çatışmalardır.

Ermenistan'da Paşinyan dönemi

Aslında, 2018 yılında "Kadife Devrim" denilen önemli bir halk hareketiyle Ermenistan Başbakanı Serj Sarkisyan'ı istifaya zorlayıp daha sonra Aralık ayında yapılan seçimle yüzde 70 civarı oy oranıyla iktidara gelen Nikol Paşinyan, statükoyu değiştirebilecek bir isim olarak görülmekteydi. Paşinyan'ın iktidara gelişini takiben müzakerelere geri dönmüş, taraflar arasında doğrudan iletişim hattı kurulmuş, temas hattındaki can kayıpları azalmış ve halkları barışa hazırlama kararı alınmıştı. Nikol Paşinyan ve ekibinin, demokratikleşme ve yolsuzlukla mücadele iddiası Dağlık Karabağ sorununun barışçıl çözümü için de önemli bir umut kaynağı olmaktaydı. Fakat Paşinyan sıklıkla -kendisinden önceki liderlerin aksine- Karabağ'dan olmadığını, onlar adına karar veremeyeceğini ve müzakerelerde onların temsilcilerinin de olması gerektiğini belirtmekteydi.³ Gayrimeşru gördüğü bir oluşumla müzakere masasına oturma fikri ise Azerbaycan tarafından hoş karşılanmamaktaydı.

İkili arasındaki gerilim Ağustos 2019'da Paşinyan'ın bir konuşmasında "Dağlık Karabağ Ermenistan'dır, nokta" demesi ve karşılık olarak Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in "Karabağ Azerbaycan'dır, ünlem" demesi ile hissedilmeye başlanmıştır.⁴ En son Şubat 2020'de Münih Güvenlik Zirvesi'nde Paşinyan ve Aliyev karşı karşıya gelmiştir. Barışçıl çözüm yönünde olumlu bir adım olarak lanse edilen bu buluşma aslında ikilinin arasının ne kadar gergin olduğunu ortaya koymaktaydı. Zirvede barışçıl müzakereler

konusunda olumlu mesajlar vermek bir yana artık her iki halkın da çok iyi bildiği kendi haklılıklarını vurgulayan tarihi tezleri tekrarlamışlardı. Tüm bunlara ek olarak, *de facto* Dağlık Karabağ yönetiminin Ermenistan ve Karabağ arasında yeni bir yol yapılacağını açıklaması⁵, 22 Mayıs'ta Dağlık Karabağ Başkanı Arayik Harutyunyan'ın yemin töreninin Azerbaycan için çok büyük önem taşıyan Şuşa (Ermenice Şuşi) şehrinde düzenlenmesi ve bu törenlere Paşinyan'ın da katılması taraflar arasındaki gerginliği artırmıştır.

Nitekim, Nisan 2016'daki çatışmaların ardından en ciddi çatışma bu sene Temmuz ayında yaşanmıştır. Temas hattının dışında görülen çatışmanın başlangıç sebebi ile ilgili iki taraf da birbirini suçlamaktadır.⁶ Bu çatışmada, siviller dahil yaklaşık 20 can kaybı olması ve can kayıpları arasında Azerbaycan'dan üst düzey askeri bir yetkilinin olması durumu daha da gerginleştirmiştir. Tepki olarak, Azerbaycan'da binlerce insan spontane bir şekilde sokağa çıkarak intikam istediklerini dile getirmişlerdir. Bu tarihten sonra, zaten uzun süredir askeri alana yatırım yapan Azerbaycan'ın savaş hazırlıklarını hızlandırdığı görülmektedir. 29 Temmuz-10 Ağustos arasında Azerbaycan ve Türkiye, Ermenistan'ın tepkisini çeken geniş çaplı bir askeri tatbikat gerçekleştirmiştir.⁷ Bu esnada Azerbaycan Türkiye'den 2020'nin ilk dokuz ayı boyunca 123 milyon dolar değerinde silah satın alırken; bu miktarın 113 milyon dolarının Temmuz ayındaki çatışmalar sonrası Ağustos ve Eylül'de harcandığı görülmektedir.⁸

Artan gerilimin izleri Türkiye ve Ermenistan'ın alışılmışın dışındaki karşılıklı beyanatları ve

dış politika hamlelerinde de görülmektedir. Temmuz çatışması sonrası Azerbaycan'a tam desteğini açıklayan Türkiye'yi, bölgede istikrarı bozan bir aktör olarak niteleyen Ermenistan'ın ayrıca Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de istikrarı bozucu etkisi olduğuna dair açıklamalar yapması⁹ ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Mısır ile görüşmeler yürütmesi beklenmedik hamleler olmuştur. Bunlara ek olarak ilk defa bir Ermenistan lideri Sevr Anlaşması'nda Ermenistan'a vaat edilen yerlerin asla unutulmaması yönünde beyanatta bulunmuştur.¹⁰ Şu ana kadarki Ermenistan liderleri her zaman Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygılı olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle Doğu Akdeniz ve Sevr açıklamaları, Türkiye tarafından çok sert karşılanmıştır.¹¹ Dolayısıyla yaz aylarında daha önce benzeri görülmemiş bir çatışmanın yaklaşmakta olduğu net olarak hissedilmekteydi. Son olarak 19 Eylül'de Arayik Aratyunyan'ın Dağlık Karabağ Meclisi'nin 2022 yılının -ele geçirilme tarihi olan- 9 Mayıs gününde Şuşa'ya taşınacağını açıklaması muhtemelen son nokta olmuştur.¹²

27 Eylül'den 10 Kasım'da ilan edilen ateşkese kadar Azerbaycan, Dağlık Karabağ çevresindeki dört rayonu (Cebrayil, Fuzuli, Zangilan, Gündeli) ve Dağlık Karabağ'da Şuşa da dahil olmak üzere bazı yerleri askeri olarak ele geçirdiğini açıklamıştır. Bu süre içinde üç kez insani ateşkes denemesi (ikisi Rusya biri ABD girişimiyle) olmuş fakat üçü de ihlal edilmiştir.¹³ Aliyev bir çok kez savaşı ancak Ermenistan ordusunun Karabağ'dan çıkması, Paşinyan'ın Azerbaycan halkından özür dilemesi ve Dağlık Karabağ'ın Ermenistan toprağı olmadığını söylemesi ile sonlandıracağını söylemiştir.¹⁴ Diğer taraftan Paşinyan ise tüm

halkı ordu için gönüllü olmaya davet edip, uluslararası toplumu mobilize etmeye çalışarak statükoyu korumaya çalışmıştır. Bu süreçte, sivil yerleşim yerlerine gerçekleştirilen saldırılar neticesinde sivil kayıplar yaşanmış ve 5000'in üzerinde kişi hayatını kaybetmiş olsa da her iki ülkede de liderlerin savaş konusunda toplumlarının büyük ölçüde desteğini aldığı görülmüştür.¹⁵

Savaşın gidişatına bakıldığında ilk olasılık, Azerbaycan'ın askeri avantajını Dağlık Karabağ'ın tümünü askeri olarak ele geçirmek üzere kullanmasıydı. Fakat Azerbaycan'ın, bu olasılığın gerçekleşmesi durumunda, iki tarafa da asker ve silah desteği gelebileceği, savaşın kış ve salgın koşullarında uzayabileceği, can kayıpları ve altyapı tahribatının artabileceği ve durumun bir vekalet savaşına dönüşebileceği olasılığını değerlendirdiği görülmektedir. Ayrıca dışarıdan bir destek gelmesi durumunda dahi can kayıplarının artacak olması ve Rusya'nın da bölgenin tamamen askeri olarak ele geçirilmesini tercih etmeyecek olması, müzakerelerde üstünlüğü elinde bulunduran Azerbaycan'ı bu yola yönlendirmediği görülmektedir. Nitekim 10 Kasım'da taraflar arasında bir ateşkes anlaşmasına varıldığı açıklanmıştır. Önceki başarısız girişimlerin aksine, sahadaki askeri durum nedeniyle bu ateşkese uyulma olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Ateşkesin detaylarına girmeden önce Rusya ve Türkiye'nin bu konudaki rollerinden kısaca bahsedeceğim.

Rusya ve Türkiye'nin Rolü

Rusya'nın Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü kapsamındaki askeri ittifak çerçevesinde

Ermenistan'da askeri üssü bulunmaktadır. Fakat bu ittifaka göre Rusya, ancak Ermenistan topraklarına bir saldırı gelmesi dahilinde askeri olarak duruma müdahil olabilmektedir. Nitekim Paşinyan, bir kaç kez Rusya'dan askeri ittifakları doğrultusunda harekete geçmesini talep etmiş olsa da Rusya, yükümlülüklerinin Dağlık Karabağ'ı içermediğini belirtmiştir.¹⁶ Rusya aynı zamanda Minsk Grubu'nun eşbaşkanı olması nedeniyle de aleni olarak bir tarafı desteklemekten kaçınmaktadır. Ayrıca Rusya'nın her iki tarafa da silah sattığı bilinmektedir. Ermenistan savunma alanında Rusya'ya bağımlı olsa da Rusya'nın Azerbaycan'a da bir düşmanlığı bulunmamaktadır. Bu sebeple Rusya her zaman diyalog çağrısında bulunmayı tercih etmiş ve 1990'lardan beri bölgeye barış gücü göndermeyi önermiştir. Şu ana dek ne Ermenistan ne Azerbaycan bu öneriye sıcak bakmamışken Ermenistan, değişen askeri şartlar nedeniyle bu öneriyi kabul etmek zorunda kalmıştır.

Diğer taraftan Türkiye her zaman Azerbaycan'ı desteklemiş ve bu desteğini sadece etnik sebeplere değil BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayandırmıştır. Bu bağlamda Ermenistan ile sınırlarını tek taraflı olarak 1993 yılında kapatmış ve diplomatik temsili kesmiştir. Türkiye ve Ermenistan arasında 2000'li yıllarda siyasi alanda normalleşme girişimleri başarısız olmuş olsa da yine de halklar arasında sınırlı bir temas bulunmaktadır. Öte yandan, Türkiye ve Azerbaycan arasında yer yer Gürcistan'ı da içerecek şekilde, enerji, askeri, ulaşım ve ticaret alanlarında işbirliği gün geçtikçe artmıştır. Bu işbirlikleri Ermenistan'ı daha da izole ederek, Rusya'ya daha bağımlı hale getirmiştir. Yine de Türkiye her

zaman Azerbaycan'ı desteklemiş olmasına rağmen, sorunun diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁷ Nisan 2016'daki çatışma sonrasında bu politikanın değiştiği hissedilmiş olsa da ilk defa Temmuz ayındaki gerginlik sonrasında Azerbaycan'a sorunun savaş yoluyla çözülmesi doğrultusunda tam destek verilmiştir.¹⁸

Azerbaycan ve Türkiye'nin bu işbirliği ve özellikle Temmuz çatışması sonrası Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği destek, Ermenistan'ın en büyük korkularından birini açığa çıkarmıştır. Halihazırda Ermenistan'ın rayonları güvenli alan olarak kullanma isteği, Dağlık Karabağ'da kendi kaderini tayin hakkı istemesi ve bu konularda geri adım atma konusunda Azerbaycan'a güvenememesi, daha önceki tarihsel travmaları ışığında bir gün Azerbaycan ve Türkiye'nin birleşerek oradaki halka saldıracağı ve yerinden edeceğine yönelik inancından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, savaşın başından beri Ermenistan, Azerbaycan ve Türkiye'nin birlikte hareket ettiğini, Türkiye'nin Azerbaycan'a paralı asker, silah ve strateji konularında destek olduğunu ileri sürmekte ve Türkiye'nin konuya dahil olması için uluslararası toplumu mobilize etmeye çalışmaktadır.¹⁹ Azerbaycan ve Türkiye ise paralı asker iddialarını reddetmiş, silahların satın alındığını vurgulamış ve Türkiye'ye ait F16'ların da Azerbaycan'da bulunduğunu fakat kullanılmadığını -gerekirse kullanılacağını belirtmiştir.²⁰ Fakat paralı askerler konusunda Fransa, Rusya ve İran da defalarca rahatsızlıklarını dile getirmiştir.^{21,22} Bu nedenle Azerbaycan ve Türkiye'nin, Türkiye'nin de müzakerelere katılması talebi Rusya ve Ermenistan tarafından hoş karşılanmamıştır.

Fakat Türkiye ve Rusya arasında bir çok bölgede süregelen karşıtlıklar, işbirlikleri ve müzakereler, Türkiye'nin de bir şekilde ateşkes müzakerelerine dahil olduğu izlenimini vermektedir.

Dağlık Karabağ'da Kapsayıcı Bir Barış İnşa Edebilmek

10 Kasım'da açıklanan ateşkes anlaşmasının en çarpıcı maddeleri şu şekildedir:

- Azerbaycan ve Ermenistan kontrol ettikleri bölgelerde kalacak,
- Dağlık Karabağ'daki temas hattı ve Laçın Koridoru'nda Rus Barış Güçleri beş yıl süreyle görev yapacak ve taraflardan itiraz gelmezse görev süresi uzayacak,
- Dağlık Karabağ içi ve çevresindeki rayonlardan yerinden edilmiş kişiler, BM Yüksek Mülteciler Komiserliği kontrolü altında geri dönecek,
- Şu an Azerbaycan kontrolünde bulunmayan Kelbecer 15 Kasım, Laçın 1 Aralık, Ağdam ise 20 Kasım'a kadar Azerbaycan'a teslim edilecek,
- Azerbaycan ve Nahçıvan arasında koridor açılacak ve Rus barış gücü tarafından korunacak.²³

Anlaşma maddelerine bakıldığında Dağlık Karabağ çevresindeki yedi rayonun Azerbaycan'a bırakılması, Ermenistan ve Dağlık Karabağ arasında bir koridor olması ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönebilmesi Madrid Prensipleri ile uyumlu görünmektedir. Diğer taraftan Azerbaycan'ın Şuşa'da kalması ve

Dağlık Karabağ'a verilebilecek özerklik statüsünden ya da kendi kaderini tayin hakkı tanınmasından hiç bahsedilmemesi Azerbaycan'ın kazanımı Ermenistan'ın ise kaybı olarak değerlendirilebilir. Azerbaycan ve Nahçıvan arasında açılacak koridor ise sadece Azerbaycan değil Türkiye için de kazanım olmuş; bu şekilde Türkiye ve Azerbaycan kara yoluyla birbirine bağlanması mümkün hale gelmiştir. Fakat anlaşmanın en çok kazanç sağlayanı Rusya olmuş gibi görünmektedir. Rusya savaşa hiç dahil olmadan, uluslararası bir barış gücü yerine, hep istediği gibi kendi barış gücünü bölgeye gönderme şansını bulmuştur. Aliyev aslında Türkiye'nin de barış gücünde yer alacağını açıklamış olsa da Rusya sadece kendi barış gücü olacağını vurgulamıştır.²⁴ Fakat bu farklı açıklamalar, ileride Türkiye'nin de bir şekilde bölgede yer alacağı izlenimini vermektedir.

Rusya'nın bölgede bulunması, tüm bölge ülkeleri açısından önemli bir etken olacaktır. Karar alınmasıyla birlikte Rusya asker sevkiyatına hemen başlamıştır ve görev süresi dolduğunda da kolay kolay bölgeyi terk etmeyecektir. Özellikle Ermenistan'ın Rusya'ya bağımlılığı daha da artmıştır. Bu durum Paşinyan hükümeti için ciddi sorunlara yola açabilir. Eski rejim yanlıları protestolar düzenlerken, hala halk desteğini elinde tutan Paşinyan'ın bu baskılara dayanıp dayanamayacağı önümüzdeki günlerde belli olacaktır. Fakat her halükarda, Ermenistan'daki herhangi bir hükümet iç politikada da Rusya baskısını artık daha fazla hissedecektir.

Ateşkes anlaşması en önemli mesele olan Dağlık Karabağ'ın statüsü meselesine değin-

memektedir. Aliyev önceki konuşmalarında özerklik verilebileceğinden bahsetmiş olsa da bu durum kasıtlı olarak muğlak bırakılmış gibi görünmektedir. Bu noktadan sonra dikkat edilmesi gereken husus Ermeni halkına küçük düşürücü bir "kazanmanın barışını" empoze etmek yerine, halkların uzun vadede bir arada yaşamasını sağlayacak politikalar ve süreçler üretebilmek ve söylemler konusunda çok dikkatli olmaktır. Uzun yıllardır devam eden çatışma ortamı iki ülke arasında derin bir güvensizlik ve nefret yaratmıştır. İzlenecek politika ve söylemlerin var olan güvensizliği ve nefreti derinleştirmesi yaşanan travmaların nesiller boyunca aktarılmasına, iki komşu devletin gelecekte de düşmanca ilişkilerini sürdürmesine ve benzer trajedilerin tekrar yaşanmasına sebebiyet verebilir.

Bunu engelleyebilmek için öncelikle her iki taraftan da yerinden edilmiş kişilere hakkaniyetli davranılması gerekmektedir. Yerlerinden edilmiş Azeriler geri dönerken, Ermenilerin de geri dönmesi ve geri dönmeleri durumunda güvenlik ve huzurlarının sağlanması güvencesi verilmelidir. Normalde nüfusu 150 bin civarında olan bölgede, çoğu kişinin yerlerinden edildiği belirtilmektedir. Eğer yeterli güvence verilmez ise bu kişilerin -en azından kısa vadede- geri dönüp Azerbaycan yönetimi altında yaşaması olası görünmemektedir. Dağlık Karabağ'ın nüfus dağılımını kalıcı olarak değiştirebilecek bu durum, yerinden edilmiş kişiler bakımından, özellikle kış ve salgın şartlarında, yeni trajedilere yol açacaktır.

Kalıcı bir barış tesis edebilmek için şu ana dek izlenen yöntemin tersine, müzakereler mümkün olduğunca kapsayıcı şekilde yürü-

tülmelidir. Barış ve uzlaşma süreçlerine toplumsal cinsiyet boyutunu da gözeterek mümkün olduğunca farklı grubun katılımının sağlanması, alınan kararların ve uygulanan politikaların kalıcılığını artıracaktır.

Her iki taraf da savaş süresince sivillere saldırıldığını iddia etmiştir. Bu iddiaların uluslararası örgütler tarafından incelenmesi için taraflar gerekli izinleri vermelidir. İddiaların gerçekliği durumunda sorumlular yargılanmalıdır.

Türkiye açısından ise Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkiler pekişmiş fakat Türkiye ve Ermenistan arasındaki sınırlı ve kırılğan ilişki ciddi bir şekilde zedelenmiştir. Kısa vadede bunun telafisi olmayacaktır. Bundan sonraki dönemde Türkiye'nin eskiden yaptığı gibi daha dengeli bir politika izlemesi ve Azerbaycan ve Ermenistan arasında barış inşası ve uzlaşma girişimleri olmasını desteklemesi böl-

gedeki istikrara katkı sağlayacaktır. Savaşın Türkiye'deki en büyük yansıması Türkiye'nin Ermeni vatandaşları ve Türkiye'de yaşamayı tercih etmiş Ermenistan Ermenileri üzerinde olmaktadır. Bu dönemde çok fazla taciz, hakaret ve tehdide maruz kalan bu grupların güvenlikleri ve huzurları sağlanmalıdır.

Türkiye bir kez daha iddialı ve hırslı bir dış politika sergilemiş ve şimdiye kadar istediğini almış görünmektedir. Fakat Türkiye'nin savaştan kaçınmayan, statüko karşıtı bu adımları, karşısında bir eksen oluşturmuş ve hem bu eksen hem de yabancılaştırdığı müttefiklerini rahatsız etmektedir. Bu dış politika yaklaşımı, orta ve uzun vadede Türkiye için ciddi sonuçlar ortaya çıkarabilir.

NOTLAR

1. <http://unscr.com/files/1993/00822.pdf>; <http://unscr.com/files/1993/00853.pdf>; <http://unscr.com/files/1993/00874.pdf>; <http://unscr.com/files/1993/00884.pdf>
2. <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/minsk-grubu-28-yildir-bize-vaatler-veriyor-ermenistanabaski-yapacagiz-diyor-hepsi-yalandi/2018848>
3. <https://www.civilnet.am/news/2019/02/13/Karabakh-Should-Join-Negotiations-Process-Pashinyan-Says/354562>
4. <https://www.caucasustalks.com/post/nagorno-karabakh-conflict-what-went-wrong-2018-2020>
5. <https://eurasianet.org/armenia-and-karabakh-announce-construction-of-third-connecting-highway>
6. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53439230>
7. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54379105>
8. <https://www.reuters.com/article/armenia-azerbaijan-turkey-arms-int-idUSKBN26Z230>
9. <https://twitter.com/MFAofArmenia/status/1294637873304567808?s=20>
10. <https://www.civilnet.am/news/2020/08/10/Armenia-PM-Speaks-of-%E2%80%9CHistorical-Connection%E2%80%9D-to-Lands-Promised-in-Treaty-of-Sevres/392377>
11. <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-slams-armenias-remarks-on-eastern-mediterranean/1944020>
12. <https://eurasianet.org/karabakh-announces-move-of-parliament>
13. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54686732>

14. https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-dunya-54413804?ns_mchannel=social&ns_source=twitter&ns_campaign=bbc_live&ns_linkname=5f7a5854c898d102e444349b%26Azerbaycan%20askeri%20harekat%C4%B1%20bitirme%20ko%C5%9Fullar%C4%B1n%C4%B1%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1%262020-10-04T23%3A18%3A45.140Z&ns_fee=0&pinned_post_locator=urn:asset:a431aea1-7a45-4606-bb08-d5352e1ceb6c&pinned_post_asset_id=5f7a5854c898d102e444349b&pinned_post_type=share
15. <https://www.bbc.com/news/world-europe-54652704>
16. <https://tr.euronews.com/2020/10/07/rusya-ermenistan-savunma-yukumlulugumuz-dagl-k-karabag-kapsam-yor>
17. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cavusoglu-minsk-uclusu-ne-ise-yariyor>
18. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-karabag-iscalden-kurtulana-kadar-mucadele-surecek-520351.html>
19. https://arminfo.info/full_news.php?id=55484&lang=3&_cf_chl_jschl_tk_=e43d389010dadaa293e26f08c05c73d88e154023-1605029141-0-AfjGVpkpv3sQ6Y1sMtOO8cWukiU8dRzseVLGULBn1-xkZPJYVxBv-QXtQcw-hyyd-43TuIFFVzuk40bHeDB4YsNnfZZ4ISxSH_qgiNqCiwHePRHRiZfBXLKn0y3JkNEQGRzW9MpSZMAQ7wS_soE3LxHOJJAv8X4YNzixad4MahuHmGhDm87H5slf7fqT_M8Y-fvnlKQekuTx_o-zAlZwvge-ZIHm_GO8ggdRby5fbFj8wid0a6VeMKDifzG_rr0xi94je_AF6CasnAH3fQlbtEgn9NGmuZXz9wogRYzYZhBloLhEXbYxaTFDxQJM2wYweIY6X9sxlw7NaWv5DINIRLVEq946zcmn4oT9AV2vbZ8cD0ZglquCXt88f-uNUKqUw
20. <https://www.gazeteduvar.com.tr/aliyevden-turk-f-16lari-ultimatomu-mudahale-olursa-havada-goreceksiniz-haber-1502699>
21. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54383482>
22. <https://www.dw.com/tr/rusya-ve-irandan-karaba%C4%9Fda-yabanc%C4%B1-sava%C5%9F%C3%A7%C4%B1lar-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-55139538>
23. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>
24. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54882585>

Dr. Pinar Sayan İstanPol Dış Politika Programı'nda uzman ve Beykoz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktor öğretim üyesidir.

Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarlara ait olup İstanPol ve Friedrich Ebert Stiftung Derneği'nin kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.